Wally poznaje historię świata!

Wally zwiedza świat!
CZĘŚĆ 1 (53)

ORAZ BEZPŁATNY ATLAS Z NAKLEJKAMI TYLKO 2,50 zł

®

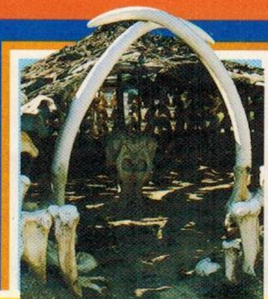




Człowiek pierwotny


Tygrysy


Malowidła


Chaty z kości

INDEKS 354910


NAKLEJKI DO TWOJEGO ATLASU GRATIS



WITAJCIE, PODRÓŻNICY W CZASIE!

PRZYŁĄCZCIE SIĘ DO MNIE W NIESAMOWITEJ PODRÓŻY PRZEZ WIEKI! W TYM TYGODNIU WYRUSZYMY NA SPOTKANIE Z JASKINIOWCAMI I DOWIEMY SIĘ, JAK ŁAPALI MAMUTY. POTEM „SKOCZYMY W CZASIE”, BY ODKRYĆ, KTO WPADŁ NA ŚWIETNY POMYSŁ OPUSZCZENIA ZIMNEJ JASKINI I ZAMIESZKANIA W CHACIE. STARTUJEMY!



Ludzie pierwotni polowali na mamuty – zwierzęta podobne do żyjących dziś słoni. Wiemy bardzo dużo o mamutach, ponieważ naukowcy odnaleźli ich czaszki i kły (jak te), a nawet zamarznięte ciała. W ciągu 300 lat odkopano 4700 zamarzniętych mamutów na samej Syberii!

THE NATURAL HISTORY MUSEUM, LONDON



20 000 - 6000 p.n.e.

PREHISTORYCZNY ŚWIAT

W CZASACH JASKINIOWCÓW BYŁO BARDZO ZIMNO! LUDZIE UBIERALI SIĘ W SKÓRY ZWIERZĄT. ŻYWILI SIĘ MIĘSEM MAMUTÓW, RENIFERÓW, ŻUBRÓW I KONI. JEDLI TEŻ KORZENIE I LIŚCIE. DO PICIA MIELI TYLKO WODĘ.





Mamuty żyły w Ameryce Północnej ok. 20 000 lat p.n.e.

Pierwsi łowcy bizonów żyli w Ameryce około 35 000 lat temu.



Europejskie malowidła jaskiniowe datowane są na 15 000 lat p.n.e.



Łowcy mamutów początkowo budowali chaty z kości - ok. 16 000 lat p.n.e.



Początek uprawy ziemi na Bliskim Wschodzie - ok. 8000 lat p.n.e.



Rolnicy zaczęli hodować świnie w Chinach ok. 6000 lat p.n.e.



Plemiona ruszają na Saharę ok. 8000 lat p.n.e.



Nasi przodkowie pojawili się w Afryce ok. 4 miliony lat temu.

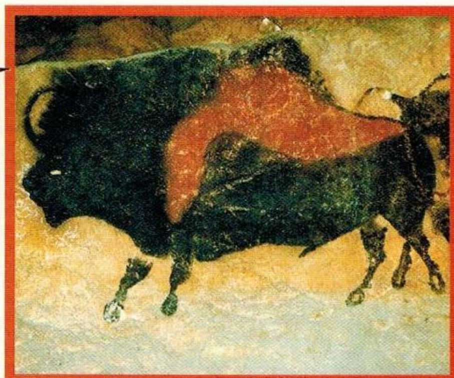
Łowcy zaczęli wędrówkę na krańce Ameryki Południowej ok. 30 000 lat temu.



Ludzie przybyli do Australii ok. 40 000 lat temu.

BRRR! MAKABRA

ISTNIEJĄ MALOWIDŁA JASKINIOWE PRZEDSTAWIAJĄCE KONTURY MAŁYCH DŁONI - NIEKTÓRE Z BRAKUJĄCYMI PALCAMI! BYĆ MOŻE KOBIETY I DZIECI MUSIAŁY POŚWIĘCIĆ SWOJE PALCE DUCHOWI JASKINI!



Ludzie pierwotni malowali na kamiennych ścianach lub ryli w nich. Rzeźbili też figurki z kłów, kości i kamieni. Nikt nie wie, dlaczego to robili. Być może miało im to przynieść pomyślność na polowaniu, a może robili to dla przyjemności?!



KIEDY TO SIĘ ZDARZYŁO?

ok. 65 MILIONÓW LAT TEMU	WYMIERAJĄ DINOZAURY. WŁADAŁY ZIEMIĄ PRZEZ 140 MILIONÓW LAT.
ok. 4 MILIONY LAT TEMU	PO RAZ PIERWSZY POJAWILI SIĘ NASI CZŁEKOKSZTAŁTNI PRZODKOWIE. ŻYLI W AFRYCE.
ok. 2 MILIONY LAT TEMU	LUDZIE ZACZĘLI UŻYWAĆ NARZĘDZI Z KAMIENI I KOŚCI. ROZPRZESTRZENILI SIĘ PO CAŁYM ŚWIECIE.
ok. MILION LAT TEMU	LUDZIE PRAWDOPODOBNIE ZACZĘLI POSŁUGIWAĆ SIĘ OGNIEM.
ok. 40 000 LAT TEMU	CZŁOWIEK PIERWOTNY MIESZKA W JASKINIACH I BUDUJE SZAŁASY. POLUJE NA DZIKIE KONIE, MAMUTY I RENIFERY.
ok. 10 000 LAT TEMU	POWSTAŁY PIERWSZE OSADY, KTÓRYCH MIESZKAŃCY UPRAWIALI ZIEMIĘ.

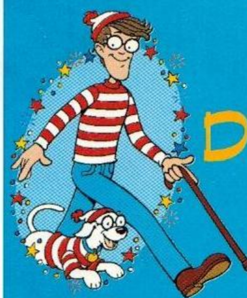
SŁOWNICZEK

N.E. - OZNACZA „NASZA ERA". WSZYSCY LUDZIE, KTÓRYCH POZNACIE W TYM TYGODNIU, ŻYLI BARDZO DAWNO, „PRZED NASZĄ ERĄ" (P.N.E.). NASZA ERA ZACZĘŁA SIĘ 2000 LAT TEMU, DLATEGO 6000 LAT P.N.E. OZNACZA 8000 LAT TEMU.

PREHISTORYCZNY - „PRE" OZNACZA „PRZED". WSZYSTKIE RZECZY, KTÓRE ZDARZYŁY SIĘ, ZANIM LUDZIE NAUCZYLI SIĘ PISAĆ I PRZEKAZYWAĆ WIEDZĘ, NAZYWA SIĘ PREHISTORYCZNYMI.

EPOKA KAMIENNA - TYSIĄCE LAT TEMU, KIEDY LUDZIE UŻYWALI KAMIENNYCH NARZĘDZI.

CZĘŚĆ 1



W DROGĘ!

SZUKAJ I ZNAJDŹ

W NUMERZE UKRYTO KONIA, WILKA I CZTERY PREHISTORYCZNE RZECZY. SPRÓBUJCIE JE ZNALEŹĆ. POZA TYM ODSZUKAJCIE 46 MAMUTÓW CIĘŻKO STĄPAJĄCYCH PO STRONACH ZESZYTU.





PODRÓŻE W CZASIE

ŚWIAT LODU

JAK ZIMNO! NIC DZIWNEGO, ŻE JASKINIOWCY UBIERALI GRUBE FUTRA, ŻEBY SIĘ OGRZAĆ - ŻYLI PRZECIEŻ W EPOCE LODOWCOWEJ.

Ale mróz!

Ok. 80 000 lat temu Ziemia zaczęła się ochładzać – to był początek epoki lodowcowej. Największe ochłodzenie nastąpiło ok. 18 000 lat temu. Trzecią część lądów pokryły lodowce grubości 2,5 km! Wielkie góry lodowe pływały po morzach w tych miejscach, gdzie dziś są słoneczne plaże. Zwierzęta miały grube futra chroniące je przed zimnem. Niektóre z nich wyginęły.

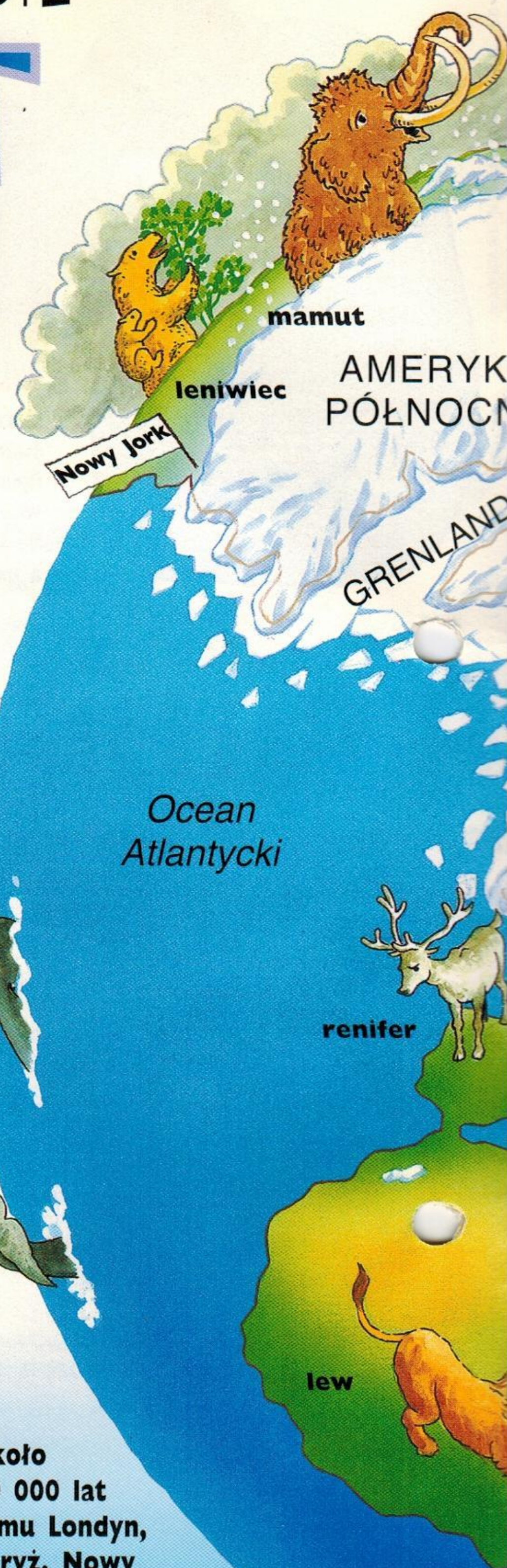
Te lodowce są w Argentynie, blisko bieguna południowego. Tak mógł wyglądać Wrocław w epoce lodowcowej.

TRIP - D. SAUNDERS

Ogrzać się!

Mamuty miały grubą, 20-25 cm warstwę gęstych włosów. Bez trudu kopały w śniegu w poszukiwaniu jedzenia. Zwierzęta z epoki lodowcowej były większe i bardziej kudłate od swoich współczesnych krewnych! Żyły wtedy olbrzymie nosorożce, leniwce, żubry, jelenie i niedźwiedzie. Ludzie nie byli tak wytrzymali jak zwierzęta. Człowiek z epoki lodowcowej wędrował na południe i żył na obrzeżu lodowca. Ale i tam było zimno.





Około 20 000 lat temu Londyn, Paryż, Nowy Jork i Warszawę pokrywał śnieg przez cały rok. Nawet rzeki skuwał lód. Poziom morza był niższy, dlatego ludzie i zwierzęta mogli przechodzić w miejscach, gdzie teraz jest głęboka woda.

jeleń

pomost lądowy

Biegun północny

Ocean Arktyczny

Ocean Spokojny

nosorożec włochaty

konie

AZJA

EUROPA

Londyn

Paryż

Warszawa

niedźwiedź

AFRYKA

Ocean Indyjski

AUSTRALIA



CHŁODNY UMYSŁ

UZUPEŁNIJ BRAKUJĄCE LITERY TAK, ABY POWSTAŁE W TEN SPOSÓB SŁOWA ZWIĄZANE BYŁY Z LODAMI.

1. Masyw ziemi i lodu - lodOWIEC
2. Kruszy lód na rzece - lodOŁAMACZ
3. Trzymasz w niej jedzenie - lodÓWKA
4. Sprzedaje lody - lodZIARZ
5. Dla ochłody - lodY

Zamrażarka

Kiedy jakieś zwierzę padało, przykrywał je śnieg i lód. Lód działał jak ogromna zamrażarka i utrzymywał mięso w świeżości! W 1977 roku na Syberii zostało odkopane zamarznięte ciało mamuciątka. Ono zamarzło ponad 40 000 lat temu, ale nadal było pokryte grubą warstwą futra!

Odwilż

Lodowiec zaczął topnieć ok. 15 000 lat temu. Wtedy wiele zwierząt, jak np. mamuty, wymarło. Niektóre, np. renifery, przeniosły się na północ. Inne zwierzęta zostały, by paść się na łąkach wyrosłych w cieplejszych miejscach. Ludzie też woleli łagodniejszy klimat.

DLACZEGO NIEDŹWIEDŹ CHODZI W FUTRZE?
- A CO, LEPIEJ BY MU BYŁO W PŁASZCZU PRZECIWDESZCZOWYM?



SŁYNNI LUDZIE

Człowiek z lodu

MŁODZI PRZYJACIELE, ZOBACZMY, JAK ŻYLI LUDZIE PRZED TYSIĄCAMI LAT.

Znaleziony w lodzie

W 1991 roku w Alpach znaleziono zamarznięte zwłoki. Najpierw sądzono, że to ciało jakiegoś alpinisty. Później jednak okazało się, że ma ono ponad 5000 lat! Naukowcy nie chcieli dopuścić, by zwłoki rozmarzły, bo wtedy uległyby zniszczeniu. Badając szczątki człowieka z lodowca, dokonano wielu odkryć. Prawdopodobnie był pasterzem lub myśliwym próbującym przekroczyć Alpy. Kiedy rozpętała się śnieżyca, skulił się pod nasypem, u stóp lodowca. Zasnął i zamarzł na śmierć. Zasypał go śnieg, który potem zamienił się w lód. Dzięki temu zwłoki zachowały się jak w zamrażarce.

Tak według ekspertów wyglądał człowiek znaleziony w lodzie, kiedy ruszał na wyprawę przez Alpy. Miał łuk i strzały oraz siekierkę, którą rąbał drzewo. Nosił futro z poszywanych skrawków owczej skóry.



KIM JESTEM?

Schowałem się w **PAPRYCE,** podróżuję po **AFRYCE**.
Znajdziecie mnie na **KRECIE** i w **SEKRECIE**.
Pływam w **MORZU** i buszuję w **ZBOŻU**.
Siedzę w **OZIMINIE,** ale wcale nie w **ZIMIE**.
Bawię wśród **DAM,** choć nie mam **LAM**.
Tańczę w **LECIE** w **TOALECIE**.
Nie śpię w **PUCHU,** lecz w **HUKU**.
Złóżcie litery, a dowiecie się, kim jestem.

P R Z O D E K

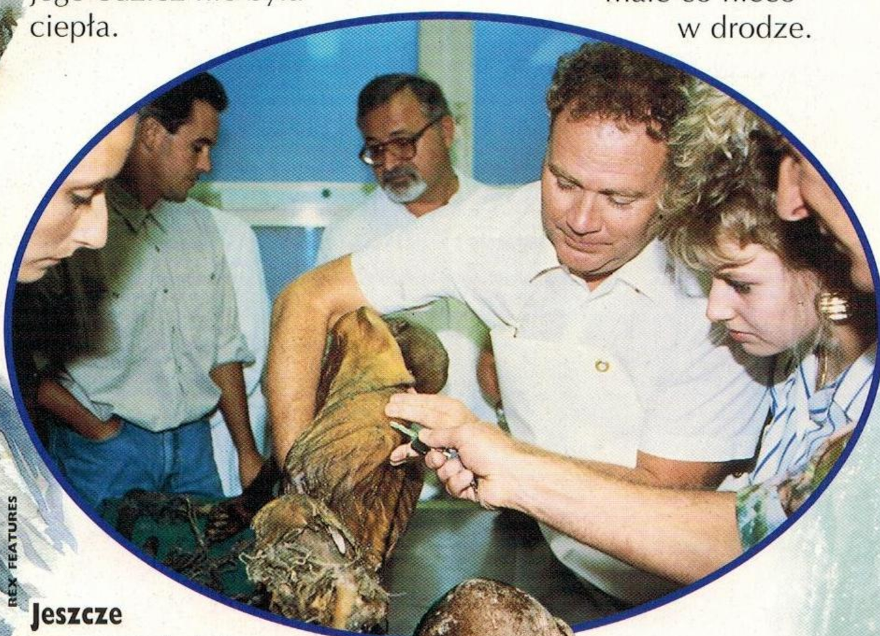
Człowiek gór

Człowiek znaleziony w lodzie miał około 1,5 m wysokości i kręcone brązowe włosy. Ubrany był w skórzany kaftan, spodnie i futrzaną czapkę. Żeby było mu ciepło, wypchał skórzane buty suchą trawą. Uplótł też z niej pelerynę. Na plecach dźwigał skórzany worek. Prawdopodobnie założył wszystkie ubrania, jakie miał. W porównaniu ze strojem współczesnych alpinistów jego odzież nie była ciepła.

Strzały i topór

Lodowy człowiek nosił strzały w kołczanie z sarniej skóry. Dwie były gotowe do użycia. Miały lotki z piór i kamienne ostrza. Mężczyzna nosił też ze sobą nóż i siekierkę. Jej ostrze wykonał z miedzi. Zachowało się na niej, podobnie jak na nożu, trochę sierści kozic i jeleni, stąd wiadomo, na jakie zwierzęta polował. Na siekierze przyschła też odrobina owsianki! Pewnie przegryzł małe co nieco w drodze.





REX FEATURES

Jeszcze przez wiele lat naukowcy będą przeprowadzać testy na ciele człowieka z lodu.



SYGMA

Siekierka miała miedziane ostrze, przywiązane do trzonka i sklejone żywicą.

NAUCZYCIEL: JAK WYJAŚNISZ OKRESY ZLODOWACENIA ZIEMI?
UCZEŃ: TO PROSTE! WTEDY NIE BYŁO KALORYFERÓW!

Współcześni alpiniści noszą wodoodporne ubrania i mocne buty. Dzięki temu jest im sucho i ciepło.

ZEFA





TO MOJA JASKINIA!

WITAJCIE, PRZYJACIELE! PRZENOSIMY SIĘ 20 000 LAT WSTECZ, BY SPOTKAĆ SIĘ Z LUDŹMI JASKINIOWYMI!

Ci ludzie starają się zatrzymać tygrysa szablozębnego przed zajęciem ich domu! Mają nadzieję, że przestraszy go płonąca pochodnia.

W ruchu

Ludzie pierwotni byli koczownikami – nie mieszkali w jednym miejscu. Zamiast tego wędrowali za stadami dzikich zwierząt, które przemieszczały się po lądzie. Dlatego zawsze mieli świeże mięso! Latem ludzie mieszkali w szałasach zrobionych ze skór zwierząt. Zimą na schronienie szukali przytulnej jaskini.

DLACZEGO JASKINIOWCY PALILI W CENTRUM JASKINI OGNISKO?
- BO CHCIELI MIEĆ CENTRALNE OGRZEWANIE.





WARTO WIEDZIEĆ

PRAWDOPODOBNIE LUDZIE ODKRYLI OGIEŃ, KIEDY PIORUN UDERZYŁ W DRZEWO. PÓŹNIEJ NAUCZYLI SIĘ GO WZNIECAĆ, POCIERAJĄC DWA PATYKI O SIEBIE. GDY OPUSZCZALI JASKINIE, ZABIERALI PŁONĄCĄ SZCZAPĘ, BY ROZPALIĆ OGIEŃ W NOWYM MIEJSCU.





To malowidło żubra znaleziono w jaskini we Francji. W epoce kamiennej żubry żyły w całej Europie, obecnie można je spotkać w Polsce, Rosji i na Białorusi.

C.M. DIXON

Brak mieszkań

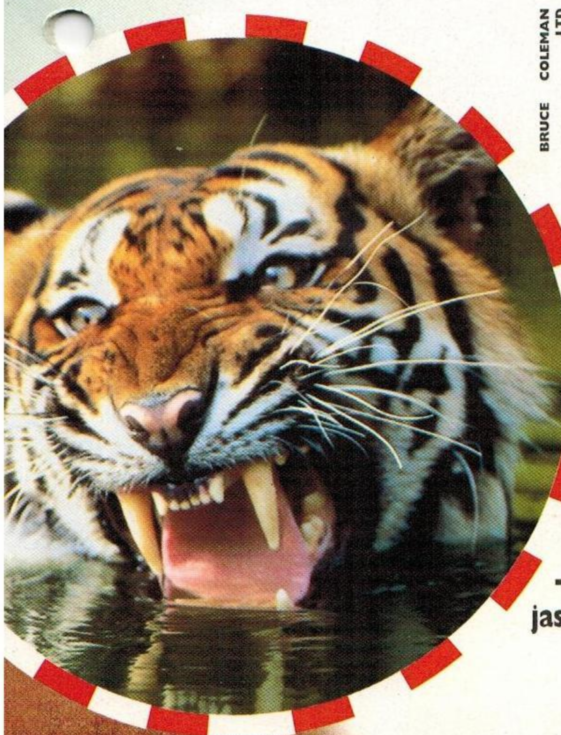
Dzikie zwierzęta, np. lwy jaskiniowe i niedźwiedzie, czasami chciały zamieszkać w tej samej jaskini! Wówczas ludzie musieli bronić swojego domu. Ogień był dobrym orężem. Jaskiniowcy mieli też pałki i oszczepy zrobione z drewna lub kości. Z krzemienia o ostrych krawędziach wyrabiali ostrza siekier, groty oszczepów i noże.

Malowidła jaskiniowe

Niektórzy jaskiniowcy malowali obrazy na ścianach jaskiń. Używali do tego węgla drzewnego z ogniska i kolorowej glinki. Pędzle robili z sierści zwierząt i patyków. Ich obrazy przedstawiają zwierzęta, na które polowali.

Jeść! Jeść!

Najważniejszym zajęciem każdego jaskiniowca – mężczyzny, kobiety czy dziecka – było poszukiwanie jedzenia. Gdy myśliwi zabili duże zwierzę, np. żubra, renifera lub mamuta, mięso dzielono między wszystkich. Najczęściej jednak kobiety i dzieci musiały cały dzień szukać pokarmu. Wybierali z gniazd ptasie jaja, łapali jaszczurki, zbierali rośliny, jagody i orzechy.



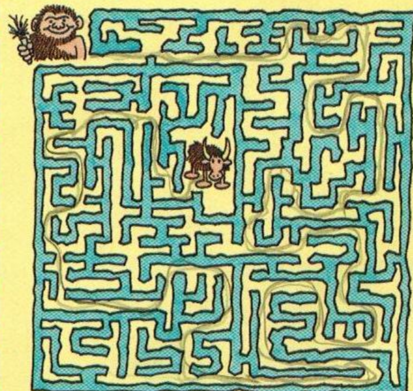
BRUCE COLEMAN LTD

Wyobraźcie sobie tego tygrysa próbującego wedrzeć się do waszego domu! Tygrys szablozębny miał większe kły - do 20 cm długości. Mógł zabić jaskiniowca jednym ugryzieniem!



JASKINIOWY LABIRYNT

CZY MOŻESZ POMÓC MYŚLIWEMU Z EPOKI KAMIENNEJ DOTRZEĆ DO ŻUBRA?



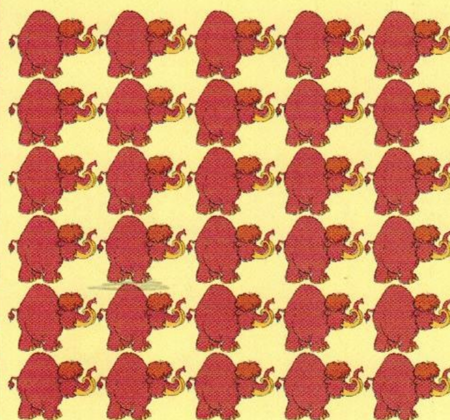


Z NOTATNIKA WENDY

MAMUT dobry na wszystko



W EPOCE KAMIENNEJ NIE BYŁO SKLEPÓW. LUDZIE JASKINIOWI ZAMIAST ROBIĆ ZAKUPY, MUSIELI POLOWAĆ NA MAMUTY.





TŁUM MAMUTÓW

CZY MOŻESZ WSKAZAĆ, KTÓRY WŁOCHATY MAMUT NIE PASUJE DO RESZTY STADA?

Polowanie na obiad

Dorosły mamut był większy od współczesnego słonia. Miał zęby wielkości cegieł i zakrzywione czterometrowe kły! Dlatego niełatwo było go upolować. Myśliwi zastawiali na niego pułapki, wykopując głębokie doły. Dziurę przykrywali gałęziami. Kiedy mamut wszedł na gałęzie – trach! I wpadał.

Jaskiniowa kuchnia

Mięso jednego mamuta zapewniało pożywienie grupie jaskiniowców na wiele dni. Jedzenie mamuta na każdy posiłek było nudne, ale lepsze to niż głód! Kobiety przypuszczalnie suszyły część mięsa na słońcu. Robiły w ten sposób zapasy na długą mroźną zimę.



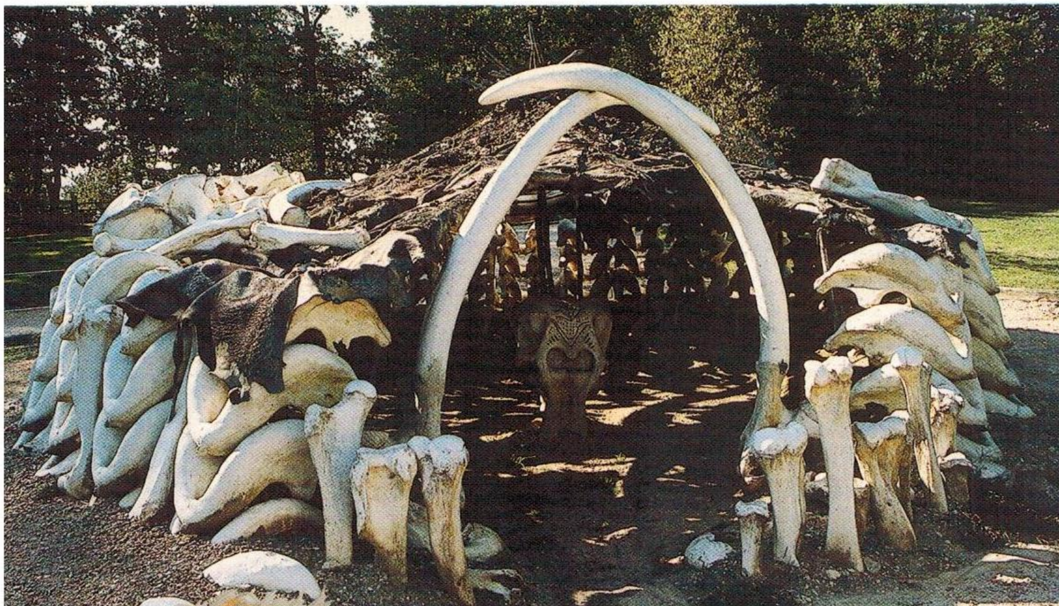


CO TO JEST MAMUT?

Mamuty były prehistorycznymi słoniami. Żyły w północnej części kuli ziemskiej. Zaczęły wymierać około 10 000 lat temu. Mamuty, tak samo jak słonie, jadły rośliny i żyły w licznych stadach.



Mamut był pokryty grubą sierścią. Nazwano go zatem mamutem włochatym.



Łowcy mamutów budowali szałasy z kłów i kości zwierząt. Zużywali do 400 kości na jeden szałas!

CO MÓWIŁ GŁODNY MAMUT DO SWOJEJ ŻONY?
- DAJ COŚ NA ZĄB!

Domy ze skóry

Pokryta futrem skóra mamuta była czyszczona i suszona. Potem ją cięto i szyto z niej ubrania. Większe skóry zszywano na pokrywy szałasów. Kłów używano do robienia szkieletu szałasu i wykonywania ozdób. W jednym z grobów łowców mamutów znaleziono 3500 paciorków z kłów i 40 bransolet z kości mamuta.



REWIA MODY



Rozciągnięte skóry kołkowano, suszono na słońcu i czyszczono, skrobiąc kamiennymi narzędziami.



Igły robiono z kości, a nici z jelit zwierząt.



Futra i skóry służyły w epoce kamiennej do wyrobu ubrań - bo nie było nic innego.



Z kłów i zębów robiono piękne paciorki i bransolety.



PREHISTORYCZNA BITWA

SPÓJRZCIE, PODRÓŻNICY W CZASIE! WŁAŚNIE TOCZY SIĘ BITWA Z POTĘŻNYMI MAMUTAMI - ZWIERZĘTA NIE WYDAJĄ SIĘ ZBYT ZMARTWIONE TYM, ŻE MOŻE IM SIĘ COŚ STAĆ.

MAMY TU WIELE RZECZY DO ODSZUKANIA - JEŚLI SIĘ ODWAŻYCIE! NAJPIERW ZNAJDŹCIE MNIE, A POTEM:

• WIELKIEGO BRĄZOWEGO ZBIRA (NIE WYGLĄDA NA ŁAGODNEGO MISIA!).

• KOGOŚ, KTO MA NIEZWYKŁĄ SZCZOTECZKĘ DO ZĘBÓW.

• JASKINIOWEGO CHŁOPCA NA HUŚTAWCE.

• PIĘĆ PSÓW.

• ZŁOTY PRZEDMIOT Z CELU NASZEJ NASTĘPNEJ PODRÓŻY.

CZY WIECIE, SKĄD JEST TEN FRAGMENT?



CO LUDZIE Z EPOKI LODOWCOWEJ JEDLI NA ŚNIADANIE?
- PŁATKI ŚNIEŻNE.



MAMUCIA MAMA MUSIAŁA MYĆ MAMUCIĄTKO SAMA

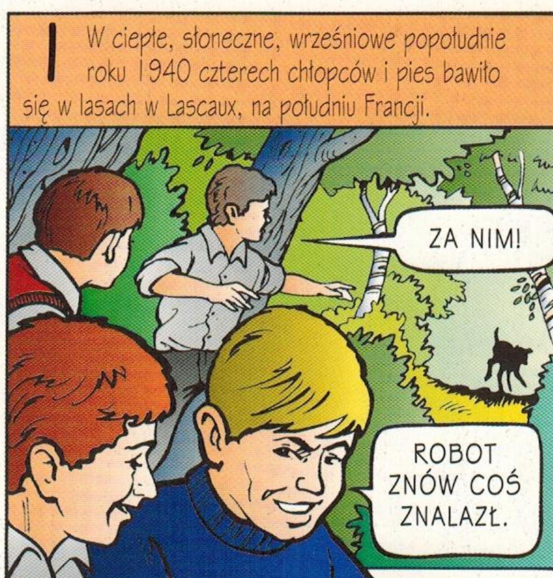


JASKINIOWE MALOWIDŁA

TO MUSIAŁO BYĆ NIEZWYKLE EKSCYTUJĄCE DOŚWIADCZENIE: BADAĆ JASKINIĘ I ODNALEŹĆ W NIEJ COŚ, CO CZEKAŁO NA ODKRYCIE KILKA TYSIĘCY LAT!

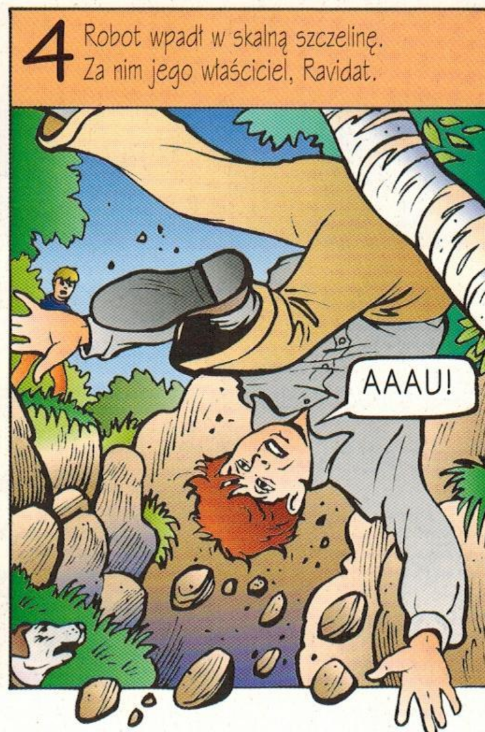
Jeszcze 150 lat temu nikt nie wiedział, że jaskiniowcy potrafili malować. Wtedy właśnie odnaleziono rysunki na ścianach i sklepieniach niektórych jaskiń. Te przykłady pradawnej sztuki odkryli naukowcy szukający w jaskiniach śladów życia naszych przodków. Często jednak zdarzało się i tak, że malowidła zauważali przypadkowi turyści podczas, na przykład, rodzinnych wycieczek. Ale największych odkryć dokonały dzieci!

W roku 1834 w Chaffaud, we Francji, grupka spacerowiczów natrafiła na jaskinię, której ściany pokrywały rysunki dawno już wymarłego gatunku jeleni. Tak po raz pierwszy odkryto pradawne malarstwo jaskiniowe. W 1879 roku pewien mężczyzna wybrał się z córką na wyprawę w głąb jaskiń w hiszpańskiej Altamirze. Kiedy byli w środku, dziewczynka nagle spojrzała w górę i na sklepieniu groty ujrzała biegnące bizony! A w roku 1940 czwórka francuskich chłopców bawiących się z psem dokonała najbardziej podniecającego odkrycia.

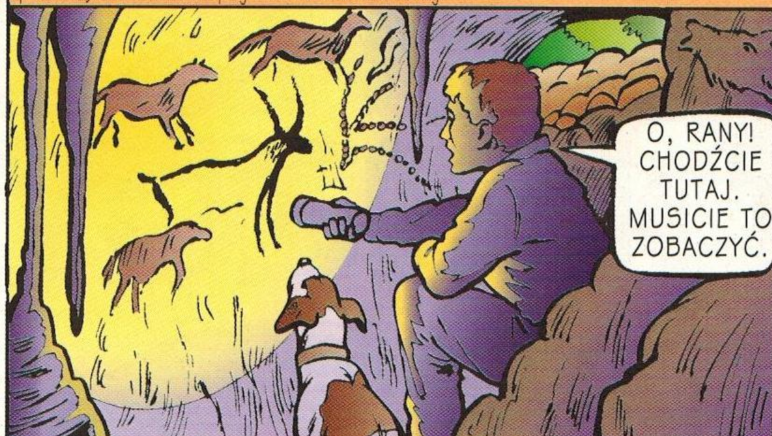








5 Na szczęście ani chłopcu, ani psu nie stało się nic złego. Kiedy Ravidat rozejrzał się wokół, stwierdził, że stoi u wejścia do pieczary. Postanowił pójść kilka kroków dalej.



6 Przyjaciele zeszli w dół uskoku i wsunęli się w gardziel jaskini. Ściany groty pokrywały rysunki żubrów, jeleni i innych zwierząt.



7 Oświetlając malowidła silnymi latarkami, chłopcy mogli dokładnie obejrzeć prehistoryczne rysunki.



8 Przyjaciele trzymali swoje odkrycie w sekrecie całe dwa dni. W poniedziałek poszli jednak do swojego nauczyciela, pana Lavala, i namówili go, by wraz z nimi obejrzał wnętrze pieczary.



9 Wkrótce świat dowiedział się o malowidłach w Lascaux. Obejrzało je ponad milion osób. Jednak ciepło, jakie wytwarzały ciała turystów zwiedzających jaskinię, powodowało, że zamazywały się rysunki. W 1963 roku zamknięto do niej wejście.





PIERWSI ROLNICY

UPRAWA ZIEMI I UDOMOWIENIE ZWIERZĄT BYŁY NAJLEPSZYMI POMYSŁAMI W DZIEJACH LUDZKOŚCI. TO PRAWDA, BO ROBIMY TO DO DZIŚ!

Ocieplenie

Po wielu latach epoka lodowcowa skończyła się, a klimat zaczął robić się cieplejszy i wilgotniejszy. Wyrosło wiele roślin i wtedy ludzie dokonali epokowego odkrycia. Zebrali nasiona najsmaczniejszych dzikich roślin, a potem je zasiali. Ci ludzie byli pierwszymi rolnikami, a ich odkrycie zmieniło tryb życia ludzkości.

6000 p.n.e.

Koniec wędrówek

Zamiast wędrować z miejsca na miejsce w poszukiwaniu jedzenia, ludzie mogli się osiedlić. Pierwsi rolnicy budowali chaty koło swoich pól. Używali do tego materiałów, które mogli znaleźć: mułu, drewna lub kamieni. Zaczęły powstawać osady, a rolnicy pracowali razem przy żniwach. Teraz, gdy nie musieli się przenosić, mogli robić i posiadać więcej rzeczy – naczyń, narzędzi i ozdób.





Pierwsze chaty rolników w Europie robiono z drewna. Rolnicy pokrywali ściany mułem, a dach przykrywali suchą trawą.

Zwierzęta domowe

Osadnicy wpadli na pomysł, by hodować zwierzęta. Pierwszymi oswojonymi zwierzętami były prawdopodobnie wilki. Później ludzie złapali i udomowili dzikie owce, kozy, krowy, świnie i osły. Wilki były wykorzystywane do pilnowania zwierząt.

Nowe ubrania

Pierwsi rolnicy odkryli też, jak prząść i tkać wełnę ze swoich owiec. Wreszcie mieli do ubrania coś innego niż futra!



Udomowioną krowę łatwiej zabić niż dzikiego mamuta! Hodowla krów oznaczała dla pierwszych rolników posiadanie mięsa, mleka i skór na ubrania.

JOHN CANCALOSI – BRUCE COLEMAN LTD

Sprytne

Ludzie nauczyli się też, jak robić rzeczy z gliny. Najpierw suszyli je na słońcu, a potem wypalali w ogniu. Naczynia gliniane były trwalsze i nadawały się do gotowania i przechowywania żywności.

Genialna myśl

Ludzie na początku używali narzędzi wyłącznie z kamienia. Potem, około 9000 lat temu, odkryli metal. Wykopywali miedź z ziemi i wykuwali z niej różne kształty. Mogli teraz robić ostre narzędzia, groty oszczepów i piękne ozdoby!

GDZIE TRZEBA PÓJŚĆ, ŻEBY ZOBACZYĆ PREHISTORYCZNĄ KROWĘ?

- DO MUUUU-ZEUM.



Rolnicy uzyskiwali mąkę na chleb, miażdżąc ziarno zbóż między dwoma kamieniami.

WESOŁA ZAGRODA WENDY



BĄDŹ RÓWNIE MĄDRY JAK PIERWSI ROLNICY I ODKRYJ SŁOWA ZWIĄZANE Z UPRAWĄ ROLI I HODOWLI.

Z niej chleb -
Kryje każdy dom -
Oswojone zwierzę -
Inaczej rola -
Pierwsze osiedla -
Pilnował zwierząt hodowlanych -



WALLY I WILCZA RODZINKA

Gdy ranna wilczyca ukryła się w jaskini, Wally i Szczek postanowili pokazać jaskiniowcom, że można się z nią zaprzyjaźnić...

Wally, Szczek i czarodziej Białobrody podziwiali główny eksponat w muzeum prehistorii – był nim model mamuta z ery lodowcowej.
– Popatrzcie na te kły! – krzyknął Wally.
– Imponujące! – zgodził się Białobrody.
– Czy wiecie, że mamuty były większe od słoni, mimo że jadły tylko trawę i liście?
– Taki jadłospis zadowoliłby może roślinożernego dinozaura, ale nie mnie – odezwał się jakiś głos za ich plecami. Te słowa powiedział Lewus, ale mruknął je tak cicho, że nikt go nie usłyszał.
Wally obszedł mamuta dookoła.
– Chciałbym kiedyś zobaczyć prawdziwego mamuta i jaskiniowców – westchnął.
– Żaden problem – odparł Białobrody. – Właśnie wybieram się do Kościstej Kafejki.
– To wspaniały pomysł, czarodzieju.
Wally zamachał magiczną różdżką i razem ze Szczekiem przeszedł przez drzwi, jakie pojawiły się w jednej ze ścian sali muzeum. Nie zauważył, że tuż za nim wślizgnął się Lewus.







Po chwili Wally i Szczek stali przed ogniskiem płonącym przed wejściem do jaskini. Ze środka wyszła kobieta i dziecko. Oboje nieśli wiązkę gałęzi. Uśmiechnęli się na widok gości.
– Dzień dobry – przywitał się chłopiec.
– Mam na imię Wally, a to mój pies, Szczek.
– Ja jestem Lula, a to Paprotka, moja córka – przedstawiła się kobieta. – Skąd jesteście?
– Oooch... z daleka. Ale tu nigdy wcześniej nie byliśmy. Chciałem zobaczyć wielkiego, włochatego mamuta...
– A w zamian za to przyniosłeś nam do pokazania małe zwierzątko!
Szczek zamachał ogonem.
– Wejdźcie do środka – zaprosiła ich Paprotka, głaszcząc pieska.
Niebawem nadszedł z lasu mąż Luli. Miał na imię Nim. Przypatrywał się Paprotce, która śmiała się z psikusów Szczeka.
– Zatrzymajcie się u nas – zaproponował im. – Lula zaraz pokaże wam, gdzie możecie spędzić noc.
Przy świetle płonącej pochodni Lula zaprowadziła gości do mniejszej jaskini, gdzie na posłaniach z wyschniętej trawy rozłożono skóry zwierząt.
– To najdziwniejsze łóżko, w jakim spałem – stwierdził Wally, kiedy Lula odeszła.
– Hau – zgodził się Szczek.
Już po chwili obaj smacznie chrapali. Nagle Wally obudził się. Usłyszał stłumiony pisk.
– Co to było, Szczeku? – zapytał, szukając w torbie latarki.
Jednak nawet w jej świetle nie dostrzegł niczego, oprócz zaspanych oczu przyjaciela.
Po chwili Szczek podskoczył: teraz i on usłyszał hałas. Obaj wstali i krętym tunelem przedostali się do nisko sklepionej pieczary.
Tam, w rogu, leżała skulona wilczyca z czwórką malutkich szczeniaków. Wszystkie spały przytulone do mamy, która wyglądała



na wycieńczoną i chorą. Od czasu do czasu lizała okropną szramę na przedniej łapie.

Następnego ranka opowiedzieli o swoim odkryciu Luli, Nimowi i Paprotce. Nim natychmiast skoczył po swój toporek.
– Mamy szczęście. Ze skór wilków zrobimy ciepłe ubrania dla dzieci.
Wally zastanowił się szybko.
– Mam lepszy pomysł. Zaopiekujcie się szczeniakami, dopóki ich mama nie wydobrzeje. Może oswoicie ją i będzie pomagać wam tak, jak Szczek pomaga mnie?
– Hau, hau – potwierdził Szczek.
Nim powoli odłożył topór.
– Cóż, mógłbym spróbować, ale...
– Wspaniale – przerwał mu pośpiesznie chłopiec. – To jednak trochę potrwa.
Poszli z Nimem tam, gdzie były wilki, i razem przenieśli wilczycę do głównej pieczary. Mogli teraz zająć się jej ranną łapą. Malutkie wilczki prowadzone przez Szczeka, potykając się, pobiegły za nimi.
– Oczyszczę ranę i dam wilczycy trochę jedzenia – zadecydowała Lula, wychodząc z jaskini, by przynieść wodę.
Szczeniaki zjadły wszystko, co im podsunięto pod noski, a Szczek podzielił się z nimi swoimi psimi ciasteczkami.

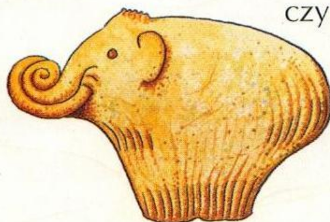
Mama wilczyca z każdym dniem odzyskiwała siły, a szczeniaki rosły wręcz w oczach. Wally i Szczek pokazali Paprotce, jak rzucać im patyki, by je z powrotem przynosiły. Wilczyca obserwowała ich zabawę z zadowoleniem.

Pewnego ranka Paprotka wyruszyła do lasu, by pozbierać gałęzie na rozpałkę. Natrafiła na osobliwe stworzenie, które ruszyło wprost na nią! Szybciutko wspięła się na pobliskie drzewo. Z ukrycia przyglądała się ostrym zębom zwierzęcia i długiemu ogonowi. Stworzenie wyszczerzyło na nią groźnie zęby i zaczęło skakać wokół drzewa.
„Nigdy nie widziałam czegoś takiego”, pomyślała dziewczynka z przerażeniem. Zupełnie jakby połączyć ogromną jaszczurkę z gigantyczną żabą! W tej samej chwili zarośla zaszeleściły i na dinozaura wyskoczyła... wilczyca! Przygniotła go do ziemi silnymi łapami, aż dinozaur zaczął skomleć.

Krzaki zatrzeszczały głośniej i pod drzewem pojawili się Wally, Nim, Lula i Szczek. Nim niósł w podniesionej ręce gotową do ciosu włócznię.



Wilk natychmiast puścił dinozaura i stanął u boku mężczyzny.
A co zrobił dinozaur? Podniósł się powoli i... zaczął zdejmować zieloną skórę, odsłaniając sweter w czarno-żółte paski i dwie chude nogi. Na samym końcu pojawiła się głowa Lewusa. Nim aż opuścił ze zdziwienia włócznię.
– Spóźniłeś się o kilka milionów lat! – wykrzyknął Wally. – Dinozaury wymarły na długo przedtem, zanim pojawili się pierwsi ludzie.
– Nie rób mi krzywdy, Wally – zajęczał Lewus. – To tylko taki mały żarcik. Chciałem przebrać się za dziwacznego dinozaura. Nastawiłem aparat fotograficzny i robiłem sobie zdjęcia. Chciałem wysłać je archeologom i rozesłać do gazet na całym świecie, z wielkim tytułem: „Najbardziej osobliwy dinozaur wszechczasów: Lewozaurus".
– Najlepiej będzie, jeśli oddasz nam zdjęcia i natychmiast stąd odejdziesz – rzekł Wally.
Lewus tylko zerknął na włócznię Nima i zaraz pobiegł w siną dal, gubiąc fotografie.
– Jeśli utkniesz na drodze lodowca, zostaniesz tu na wieki! – zawołał za nim Wally. – Lepiej uważaj!
Gdy tylko Lewus zniknął, Paprotka zeszła z drzewa i przytuliła się do swoich rodziców. Była bardzo wystraszona.
Nim pogłaskał wilczycę.
– Zdobyłaś nasze serca. Obroniłaś nasze dziecko i nigdy o tym nie zapomnimy.
Potem zwrócił się do Wally'ego:
– Mam coś dla ciebie.
Gdy wrócili do jaskini, Nim pokazał Wally'emu mamuta – nie był prawdziwy. To była tylko miniaturka wyrzeźbiona z mamuciego kła.



– Jest śliczna – szepnął z podziwem Wally.
– Pokażemy ją Białobrodemu. Ciekawe, czy ciągle siedzi w Kościstej Kafejce.

KONIEC

W CZĘŚCI 2. WALLY NIE POZWALA SPISKOWCOM UKRAŚĆ KORONY FARAONA.

ŁAMIGŁÓWKI Z PRZESZŁOŚCI



CÓŻ, PRZYJACIELE, JESTEŚCIE PEWNIE ZDUMIENI TĄ MNOGOŚCIĄ ZAGADEK Z PREHISTORII...

Zagadkowy kieł

Czy możesz odgadnąć zasadę rządzącą liczbami umieszczonymi na kle i uzupełnić dwie brakujące?

314	128	341	?
431	812	?	635



Wytęż wzrok

Spróbuj odszukać 8 różnic między tymi dwoma jaskiniowcami.

Jakie to zwierzę?

Zaczynając od górnego lewego narożnika, spróbuj odszukać nazwy sześciu zwierząt. Możesz przechodzić od litery do litery w każdym kierunku, ale nie po skosie (wszystkie zwierzęta pojawiły się w tym numerze).



M	A	M	U	T
D	Z	I	K	Y
Y	Z	Y	I	T
N	O	W	E	Y
B	K	I	O	G
Ę	E	L	S	R
Z	C	K	Ł	Y
O	W	O	Y	S
L	B	A	Z	S

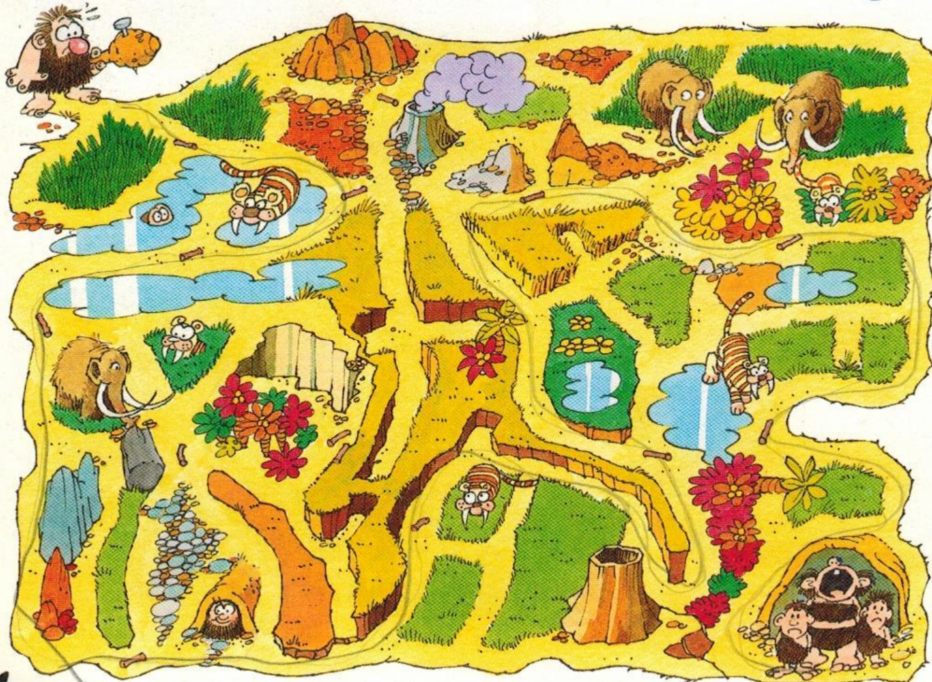
Lodowcowi ludzie lubili lizać lodowe lizaki

CO ZJADŁ TYGRYS SZABLOZĘBNY, GDY STRACIŁ KŁY?

- SWOJEGO DENTYSTĘ.

Grząska droga

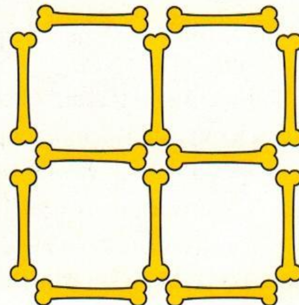
Po ciężkim dniu Ug zgubił się. Czy możesz mu pomóc odnaleźć drogę do domu i rodziny? Odpowiedz też, ile patyków do ogniska Ug powinien pozbierać w drodze do jaskini.



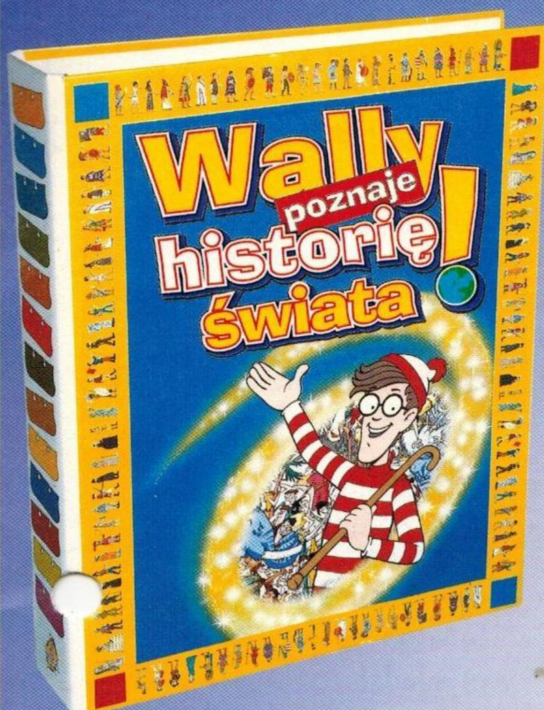
Same kości

Szczek ułożył z kości 4 kwadraty. Czy potrafisz poruszyć 2 kości tak, aby otrzymać 6 kwadratów?

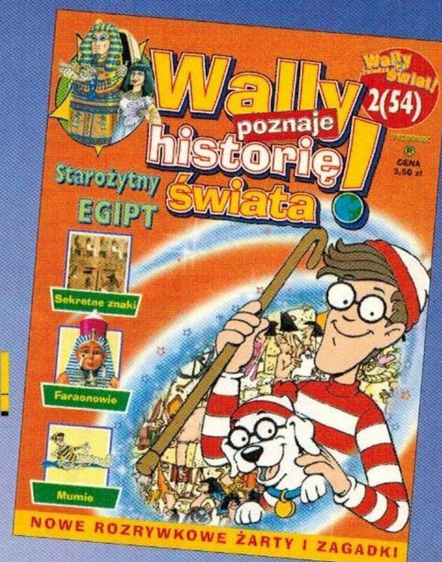




WRAZ Z CZĘŚCIĄ 2



DARMOWY SEGREGATOR!

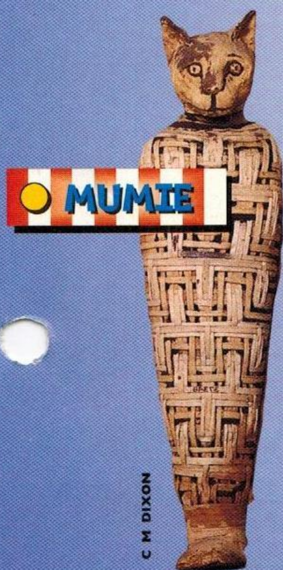


Następnym razem Wally wyrusza do



STAROŻYTNEGO EGIPTU!

- ZOBACZYMY, W CO OWIJANO ZMARŁYCH FARAONÓW.
- ODKRYJEMY, DLACZEGO WŁADCY EGIPTU NOSILI SZTUCZNE BRODY.
- ZAJRZYMY DO GROBOWCÓW.



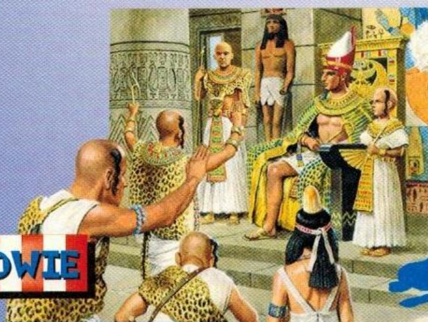
MUMIE

oraz

KOLEJNE BEZPŁATNE NAKLEJKI
I WIELKA ŁAMIGŁÓWKA WALLY'EGO



ZAGADKI



FARAONOWIE



Wydawnictwo: GE Fabbri Phoenix Sp. z o.o.
Adres redakcji: 50-079 Wrocław, ul. Ruska 41/42 Tel. (071) 344 77 75, fax 344 79 84
Redaktor naczelna: Małgorzata Pędziwiatr
Z-ca red. naczelnego: Violetta Nowakowska
Opracowanie graficzne: Jola Kłosowicz
Redaktorzy techniczni: M. Bryjak Korekta: Elżbieta Niegoda Kolportaż: Andrzej Grzebyk

ISBN 83-910481-1-X,
83-87911-19-4 [cz. 1 (53)]

ATLAS: otrzymasz go w prezencie wraz z numerem pierwszym WALLY POZNAJE HISTORIĘ ŚWIATA. Znajdziesz w nim ilustracje z całego świata, a także nieocenione informacje przydatne do zadań domowych. Są w nim obrazki słynnych budowli, zwierząt, a także mieszkańców świata.

NAKLEJKI: w każdym numerze znajdziesz komplet darmowych naklejek do atlasu. Gdzie je naklejać? To proste! Numer naklejki odpowiada pustej kratce w atlasie. Oprócz naklejek z numerami, otrzymasz naklejki z reprezentantami różnych epok. Dostaniesz też zabawne naklejki Wally`ego, które możesz przykleić tam, gdzie chcesz.

SEGREGATOR: pierwszy z czterech segregatorów otrzymasz razem z numerem drugim, w którym Wally cofa się w czasy faraonów. Każdy z numerów jest dziurkowany, tak więc łatwo wpiąć go do segregatora. Dzięki niemu cały zbiór nie będzie się niszczyć, a ty szybko znajdziesz potrzebny numer.

Historyczny quiz Wally'ego

JEŚLI UWAŻNIE PRZECZYTALIŚCIE TEN ZESZYT, ROZWIĄZANIE QUIZU NIE SPRAWI WAM KŁOPOTU.

1 Jaskiniowcy zdobywali jedzenie:

a) polując i zbierając,

b) uprawiając ziemię oraz trzymając oswojone zwierzęta,

c) chodząc na zakupy.

2 Ludzie z epoki lodowcowej mieli grube futra, ponieważ:

a) taka była moda,

b) było bardzo zimno,

c) ciężko było o krawca.

3 Znaleziony w lodzie człowiek wypychał sobie buty:

a) grubymi skarpetami,

b) sierścią nosorożca włochatego,

c) trawą.

4 Ludzie po raz pierwszy zaczęli siać zboża:

a) 10 milionów lat temu,

b) 10 000 lat temu,

c) 10 lat temu.

5 Jaskiniowcy używali oszczepów zakończonych grotami z:

a) krzemienia,

b) kości mamuta,

c) miedzi.

6 Pierwszymi oswojonymi zwierzętami były:

a) wilki,

b) mamuty,

c) owce.

7 Epoka kamienna została tak nazwana, ponieważ:

a) ludzie pisali na kamieniach,

b) ludzie używali kamiennych narzędzi i broni,

c) rządził król Kamień.

8 Jaskiniowcy jadali:

a) chleb,

b) mamuty,

c) dinozaury.

9 Jaskiniowcy wyrabiali biżuterię z:

a) zębów zwierząt,

b) złota,

c) plastiku.

10 Jaką grubość miał lód, który pokrywał Ziemię:

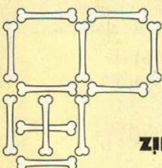
a) 2,5-metrową,

b) 2,5-kilometrową,

c) 25-kilometrową.

ODPOWIEDZI (NIE PODGLĄDAJ!)

Str. 1: Szukaj i znajdź: wilk - str. 15, kieł - str. 8, pałka - str. 17, koń - str. 3, ognisko - str. 13, oszczep - str. 5.
Str. 3: Chłodny umysł: lodowiec, lodołamacz, lodówka, lodziarz, lody.
Str. 4: Kim jestem? Przodek.
Str. 8: Tłum mamutów: nie pasuje mamut z drugiego rzędu w czwartej kolumnie - ma krótsze kły od pozostałych osobników.
Str. 10-11: Prehistoryczna bitwa: Wally ukrył się na czubku głowy mamuta, w środku; niedźwiedź jest pod mamutem; jaskiniowiec, któremu ptak czyści zęby, jest na dole, na środku obrazka; chłopiec huśta się nad niedźwiedziem; laska faraona z Egiptu leży pod czerwonym tygrysem szablozębnym. Obrazek wzięto z dołu po lewej stronie - przedstawia trzech ludzi wiszących na kle .Str. 15: **Wesoła zagroda Wendy:** mąka, dach, owca, pole, wsie, wilk. Str. 20: **Zagadkowy kieł:** 134 i 356. **Wytęż wzrok:** 8 różnic pokazaliśmy po lewej. **Jakie to zwierzę?** mamuty, tygrys szablozębny, dzikie osły, owce, kozy, wilk. **Grząska droga:** Ug powinien zebrać dziesięć patyków. **Same kości:** rozwiązanie po prawej. **Historyczny quiz Wallyego:** 1 a, 2 - b, 3 - c, 4 - b, 5 - a, 6 - a, 7 - b, 8 - b, 9 - a, 10 - b.

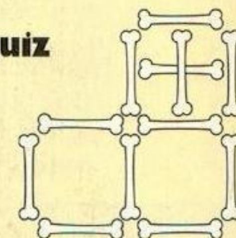


ODPOWIEDZI (NIE PODGLĄDAJ!)

Str. 1: **Szukaj i znajdź:** wilk - str. 15, kieł - str. 8, pałka - str. 17, koń - str. 3, ognisko - str. 13, oszczep - str. 5.
Str. 3: **Chłodny umysł:** lodowiec, lodołamacz, lodówka, lodziarz, lody.
Str. 4: **Kim jestem?** Przodek.
Str. 8: **Tłum mamutów:** nie pasuje mamut z drugiego rzędu w czwartej kolumnie - ma krótsze kły od pozostałych osobników.
Str. 10-11: **Prehistoryczna bitwa:** Wally ukrył się na czubku głowy mamuta, w środku; niedźwiedź jest pod mamutem; jaskiniowiec, któremu ptak czyści zęby, jest na dole, na środku obrazka; chłopiec huśta się nad niedźwiedziem; laska faraona z Egiptu leży pod czerwonym tygrysem szablozębnym. Obrazek wzięto z dołu po lewej stronie - przedstawia trzech ludzi wiszących na kle .Str. 15: **Wesoła zagroda Wendy:** mąka, dach, owca, pole, wsie, wilk. Str. 20: **Zagadkowy kieł:** 134 i 356. **Wytęż wzrok:**



8 różnic pokazaliśmy po lewej.
Jakie to zwierzę? mamuty, tygrys szablozębny, dzikie osły, owce, kozy, wilk. **Grząska droga:** Ug powinien zebrać dziesięć patyków. **Same kości:** rozwiązanie po prawej.



Historyczny quiz Wallyego: 1 a, 2 - b, 3 - c, 4 - b, 5 - a, 6 - a, 7 - b, 8 - b, 9 - a, 10 - b.